

מסכת שבועות פרק שמיני ארבעה שומרין

מתוך "גמרא נו ח ה"

על שם הורי נפתלי וחנה הולנדר הכ"מ

שמות כב, ו כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש אם ימצא הגנב ישלם שנים
שמות כב, ז אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו
שמות כב, ח על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו
שמות כב, ט כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר ומת או נשבר או נשבה אין ראה
שמות כב, י שבעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם
שמות כב, יא ואם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו
שמות כב, יב אם טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם
שמות כב, יג וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת בעליו אין עמו שלם ישלם
שמות כב, יד אם בעליו עמו לא ישלם אם שכיר הוא בא בשכרו

(שבועות מט, א)

משנה :

ארבעה שומרין הן: שומר חנם, והשואל, נושא שכר (שומר בשכר), והשוכר;
שומר חנם נשבע על הכל (שלא פשע);
והשואל משלם את הכל (כל הנך דמינתו במתניתין: שבר, שבוייה, ומתה, וגניבה, ואבידה; אבל מתה מחמת מלאכה – פטור, דלאו לאוקמה בכילתא שייילה);
נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבוייה ועל המתה, ומשלמין את האבדה ואת הגניבה (וכולוהו מקראי ילפינן ב'השואל' בבבא מציעא;
והמשנה הזאת כבר שנוייה ב'השוכר את הפועלים' כל כי האי גוונא, והאי דהדר רבי ותנייה הכא – משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו – תנא ברישא חיובי ופטורי דממון דידהו, לפי שקרבן השבועה דחיובי ופטורי תלוי בכך: שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו אם הודה, ובשבועתו פטר עצמו מלשלם – נמצא שכופרו ממון, וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם; ואם נשבע על שקר על חנם, כגון שאם הודה לא היה משלם – אינו חייב קרבן שבועה, שלא כפרו ממון, כדמפרש ואזיל: אמר לשומר חנם כו' [משנה ב] עד 'פטור' [משנה ו] שאילו הודה לא היה משלם, נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה) .

[משנה ב] אמר לשומר חנם "היכן שורי"? אמר לו "מת" – והוא

נשכר, או נשבה, או נגנב, או אבד;

"נשכר" – והוא שמת, או נשבה, או נגנב, או אבד;

"נשבה" – והוא שמת, או נשכר, או נגנב, או אבד;

"נגנב" – והוא שמת, או נשכר, או נשבה, או אבד;

"אבד" – והוא שמת, או נשכר, או נשבה, או נגנב;

"משביעך אני" ואמר "אמן" – פטור.

[משנה ג] "היכן שורי"? אמר לו "איני יודע מה אתה סח" – והוא שמת, או נשכר, או נשבה, או נגנב, או אבד, "משביעך אני" ואמר "אמן" – פטור.

"היכן שורי"? אמר לו "אבד"; "משביעך אני" ואמר "אמן", והעדים מעידים אותו שאכלו – משלם את הקרן (ולא כפל); (ואם הודה מעצמו (שלא באו עדים) – משלם קרן וחומש ואשם (כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושם מרשעו ובא להתכפר, דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא 'והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' [במדבר ה, ז]).

"היכן שורי"? ואמר לו "נגנב"; "משביעך אני" ואמר "אמן", והעדים מעידים אותו שגנבו – משלם תשלומי כפל; הודה מעצמו – משלם קרן וחומש ואשם (אבל כפל – לא: דמודה בקנס הוא). (בהדיא ילפינן לה בפרק 'מרובה' בשומר חנם הפוסט עצמו בטענת אבידה – אינו משלם כפל אף בשבועה; אבל הפוסט עצמו בטענת גנב, ובשבועה, ובאו עדים – משלם כפל, דכתיב 'אם לא ימצא הגנב' [שמות כב, ז] אם לא ימצא כמו שהוא אמר, אלא הוא עצמו גנבו כו', כדאיתא התם.)

[משנה ד] אמר לאחר בשוק (גירסה ראשונה ברש"י: אמר לו אחד מן השוק; גירסה שניה: אמר לאחד מן השוק) "היכן שורי שגנבת"? הוא אומר "לא גנבתי", והעדים מעידים אותו שגנבו - משלם תשלומי כפל (הכא לא גרסינן "משביעך אני" דהא בלא שבועה נמי מייחייב כפל, שזה גנב ממש הוא, ובגנב כתיב (שמות כב, ו) 'שלם שנים' בלא שבועה); טבח ומכר - משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ראה עדים שממשמשים ובאים, אמר "גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי" - אינו משלם אלא קרן. (רבנותא אשמועינן: דאף על גב דמחמת ביעתותא דעדים אודי וחייב עצמו בקרן כשאמר "גנבתי" - אפילו הכי הוא הודאה, ונפטר מן הכפל; וכיון דאין כאן כפל - פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנבו וטבח ומכר: דכל היכא דליכא כפל - ליכא חיוב טביחה, כדאמרינן התם (בבא קמא דף עה:) 'תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא, ולא תשלומי שלשה וארבעה', וכיון דכפל ליכא - בצר ליה חד.)

[משנה ה] אמר לשואל "היכן שורי"? אמר לו

(שבועות מט, ב)

[המשך המשנה:]

"מת" - והוא שנשבר, או נשבה, או נגנב, או אבד;
 "נשבר" - והוא שמת, או נשבה, או נגנב, או אבד;
 "נשבה" - והוא שמת, או נשבר, או נגנב, או אבד;
 "נגנב" - והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או אבד;
 "אבד" - והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או נגנב;
 "משביעך אני" ואמר "אמן" - פטור (מקרוב שבועה, שהרי אף כשנשבע לשקר חייב עצמו בתשלומי, ואין בשבועה זו כפירת ממון).

[משנה ו] "היכן שורי"? אמר לו "איני יודע מה אתה סח" - והוא שמת, או נשבר, או נשבה, או נגנב, או נאבד; "משביעך אני" ואמר "אמן" - חייב (שהרי כפרו ממון: שאילו הודה מתחייב).
 אמר לנושא שכר והשוכר "היכן שורי"? אמר ליה "מת" - והוא שנשבר או נשבה;
 "נשבר" - והוא שמת, או נשבה;
 "נשבה" - והוא שמת, או נשבר;
 "נגנב" - והוא שאבד;
 "אבד" - והוא שנגנב;
 "משביעך אני" ואמר "אמן" - פטור (מת והוא נשבר כו' שאם הודה - לא היה משלם; וכן "נגנב" והוא שאבד, אבד והוא שנגנב - פטור, שהרי שינה מחובה לחובה, ולא כפר ממון בשבועה זו).
 "מת או נשבר או נשבה" - והוא שנגנב או אבד, "משביעך אני" ואמר "אמן" - חייב.
 "אבד או נגנב" - והוא שמת, או נשבר, או נשבה; "משביעך אני" ואמר "אמן" - פטור (שזה שינה מפטור לחובה, והפטור בשבועתו).
 זה הכלל: כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה - פטור; מחובה לפטור - חייב;
 זה הכלל: כל הנשבע להקל על עצמו - חייב, להחמיר על עצמו - פטור.

גמרא:

מאן תנא 'ארבעה שומרינ' ? (לקמן מפרש לה).
 אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: רבי מאיר היא (לקמן מפרש: מי איכא דלית ליה ארבעה שומרינ' - בתמיה? על כרחינו ארבעה הם: זה בחנם, זה בשכר, זה שואל, זה שוכר!).
 אמר ליה רבא לרב נחמן: מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרינ' ?
 אמר ליה: הכי קאמינא לך:
 מאן תנא דאמר 'שוכר כנושא שכר דמי' ?
 <אמר רב נחמן> אמר רבה בר אבוא: רבי מאיר היא.
 והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה, דתניא: 'שוכר כיצד משלם?
 רבי מאיר אומר: כשומר חנם; רבי יהודה אומר: כנושא שכר'!
 רבה בר אבוא איפכא תני.

הני - ארבעה הוו? שלשה הוו (ולא גרסינן 'אי הכי'; ובין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה פרכינן לה) !!

אמר רב נחמן בר יצחק: ארבעה שומרין - ודיניהן שלשה.

אמר לשומר חנם כו': היכן שורי כו': אמר לאחד בשוק כו':
אמר לשומר כו': היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו':
אמר רב: וכולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת
ביטוי (כל הני פטורי דמתניתין - פטורין משבועת שומרין, כלומר מאשם דשבועת הפקדון, וחייבין משום
שבועת ביטוי לשעבר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן, כדין שבועה לשעבר באומר "יודע אני ששבועה זו
אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן");
ושמואל אמר: אף פטורין משום שבועת ביטוי.
במאי קמפלגי?

שמואל סבר ליתא בלהבא ("ימות" ו"לא ימות": שזו שבועת שוא היא, שאין בידו לקיים),
ורב סבר איתיה בלאו והן (נגב ולא נגב).
והא איפליגו בה חדא זימנא, דאמר: "שבועה שזרק פלוני צרור
לים"; "שבועה שלא זרק": רב אמר חייב, ושמואל אמר פטור:
רב אמר חייב - דאיתא בלאו והן; ושמואל אמר פטור - דליתא
בלהבא!
צריכא דאי אשמעינן בהא - בהא קאמר רב, משום דמנפשיה
קמישתבע, אבל בהך - דבי דינא משבעי ליה - אימא מודי ליה
לשמואל, כדרכי אמי, דאמר רבי אמי: כל שבועה שהדיינים
משביעין אותה - אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי (טעמא דרבי אמי
מפרש לקמן);
ואי איתמר בהא - בהא קאמר שמואל, אבל בהך - אימא מודה ליה
לרב, צריכא.

גופא: אמר רבי אמי: כל שבועה שהדיינים משביעין אותה - אין
בה משום שבועת ביטוי, שנאמר (ויקרא ה, ט) או נפש כי תשבע לבטא בשפתים [להרע
או להטיב לכל אשר יבטא האדם בשבעה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם לאחת מאלה] - מעצמו (כי תשבע -
מעצמו משמע), כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: 'כי' משתמש בארבע
לשונות: אי, דלמא, אלא, דהא (והאי 'כי תשבע' בלשון 'אי' דרשינן לה: אם תשבע,
דהיינו מעצמו, ולא שבועת דיינין שהיא בעל כרחו; ורב דריש ליה בלשון 'דהא': שהרי תשבע: הרבה ישבעו
על פי בית דין, ועלה נמי כתיב קרבן עולה ויורד בשאין בה כפירת ממון שתחייבנו אשם);
רבי אלעזר אומר: כולן (הנך פטורין דמתניתין) - פטורין משבועת שומרין
וחייבין משום שבועת ביטוי (דרכי אלעזר סבירא ליה כרב) חוץ מ"איני יודע
מה אתה סח" דשואל, וגניבה ואבידה דנושא שכר ושכשוכר (דקתני בהו
במתניתין 'חייב') שהוא חייב, (בשבועת שומרין) שהרי כפרו ממון.
(ובההיא דשומר חנם שטען "אבד" והוא אכלו, ובטוען "נגב" והוא גנבו, דקתני בה מתניתין 'הודה מעצמו
משלם קרן וחומש ואשם' - לא איצטריכא ליה לדרכי אלעזר למימניהו גבי הנך 'חוץ', דהא בהדיא פריש להו
תנא חומש ואשם דשבועת שומרין).

הדרן עלך ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות